

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Instrvctio R. P. Bartholomæi Riccii Societatis Iesv
Theologi De Modo Recte Meditandi De Rebus Divinis**

Ricci, Bartolomeo

Mogvntiæ, 1605

4 De nonnullis diuinæ Scripturæ figuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59608](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59608)

illum: & si fuerit, potum da illi. Sic enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.
 Ac dicit, priora verba. *Si esurierit inimicus tuus, &c.* exponenda in sensu proprio: posteriora vero, *carbones ignis congeres super caput*, in translato. Nemo enim dubitare potest, peccaturū, qui carbones ignitos cōgereret in caput sui inimici. In translato autem sensu verba illa hāc habent subiectam sententiam. Si inimico tuo hoc beneficium prāstiteris, vt cibum porumq̄, necessarium ei subministras, ex vehementia doloris & compunctionis de suo peccato, tantos edet clamores, ac si igniti carbones in caput eius incidissent, & mox conciliabitur tibi, & tu eum lucrifacies Christo Saluatori.

*De nonnullis diuina scriptura
 Figuris.*

C A P. I V.

ETIAMSI quamplurimæ in vtraque tam noui, quam veteris testamenti scriptura extant figuræ, adeoque omnes quarum Rhetores in præceptis artis suæ meminerunt, vt allatis exemplis ostendit Ludouicus Carbo in sua Rhetorica diuina, ego tamen paucas tantum quasdam, idque ex Euangelio
 maxi-

maxime decerptas, (eo q̄ de illo fere medi-
tari soleamus) producam. Si vnum prius te
monuero, sacram scripturā non uti figuris
ad res amplificandas, vel ad oblectandos
Lectores, uti faciunt Scriptores prophani,
ut obseruauit B. GREG. Nazianzenus in A-
polog. dicens. *Neque nobis in mentem Veniat
inanem quandā scripturā rerum Verborumq̄
turbam esse oblectandorum auditorum causa
compositam, atque constatam esse, aut velut
quandam aurium illecebram, nequaquam
Ultra Voluptatem se porrigentem. Sint hi sane
fabularum, & prophanarum hominū ludi, qui
de Veritate parum solliciti, figmentorum Venus-
tate, Verborumque lenocinio, quasi prestigijs
quibusdam aures, animosq̄ ludificantur. Ve-
rum potius iis utitur ad eam quodammodo
deprimendā, & veste quasi sensibus obiecta
vestiendā, ut facilius à nobis caperetur, sicut
figillatim de Parabolis. tomo primo Operū
suorum declarat R. P. Alphonfus Salmeron.*

PRIMA ergo fit, quæ vulgo dicitur HY-
PERBOLE, qua rem aliquam admodum ser-
mone exaggeram⁹, sic ut aliud intelligatur,
quam verba sonent. Duo ponam exempla:
alterum ex veteri, alterum ex nouo testa-
mento. In Genesi cap. ii. quidam dicebant.
*Faciamus turrim, cuius culmen pertingat ad
G 5 celum.*

caelum. Cui modo loquendi non hæc subest sententia, *turrim illam vere debere contingere caelum*, sed rãtum, quod in summam altitudinem educi debeat, vt exponit P. Benedictus Pererius *Hyperbolem* quoq; Maldonatus esse arbitrarur in verbis B. Ioannis c. vlt. *Sunt autem & alia multa, qua fecit IESVS quasi scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libri.* Hinc ergo liquet verba aliquãdo aliud significare, quam præ se ferãt. Iam restat ostendere, aliquãdo ea designare contrariũ.

SECUNDA enim figura dicitur I R O N I A, qua contrarium significatur, quã verba exprimũt. maximè si adiungatur iis nutus vel signũ quo contemptus, vel ludibriũ denotetur. Cuiusmodi fuere, quæ DAVS Adamo post lapsum dixit, in Genesi *Ecce Adã quasi vnus ex nobis factus est.* Alludebat enim ad verba serpentis vel dæmonis *Eritis sicut Di.* Itaque sensus erat. Non est factus Adamus Deus, sicut nos, quod ei promiserat Sathan, sed prorsus contrarium. Theophylactus similiter notauit Ironiam in verbis Christi ad Apostolos in horto dicentis apud Marcum.

Marc. 14. Dormite iam, & requiescite.

TERTIA sit ANTIPHRAISIS, quæ etiam significat contrariũ, sed nullo adiecto signo qualis fuit in sermone vxoris Iob dicentis.

Dine.

Benedic Deo, [Et] movere. id est, maledicili. Ex quo modo loquendi colligere licet, quā abominanda res fuerit priscis illis temporibus maledicere DEO, ut nec voce maledicendi ausi fuerint homines uti, sed cōtraria. sed quid mirum de hominib. cum nec ipse sathan ausus fuerit. Nam quodam die loquens cum DEO Iobi virtutem laudante, respondit. *Tange os eius, [Et] carnem, [Et] tunc videbitis, quia in faciē benedicat tibi.* Quod autem hoc documentum valeat ad cauendam contra DEVM blasphemiam patet ex epistola B Iudæ Apostoli sic loquentis. *Cum Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus inferre iudicium blasphemix, sed dixit. Imperet tibi Dominus.* Videntur quoq; antiphrafin sapere verba Christi apud S. Matthæum de B. Ioanne Baptista dicentis *Quid existis in desertum videre arundinē vento agitata[m] sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum?* Voluit enim contrarium significari. nam subiungit. *Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.*

QUARTA est PERIPHRAISIS, qua duobus verbis explicatur, vel pluribus, quod solet exprimi vnico. Et ideo vocatur quoq; *Circumlocutio.* Talis est formula loquendi sponsæ in Canticis. *Indica mihi, quem diligit*

antra

anima mea. id est, diligo. Vnde S. Bernardus sermone 33 colligit, quod dilexerit sponsum amore spirituali. Non simpliciter dicit, quem diligo, sed inquit, Quem diligit anima mea, spiritualem designans dilectionem, Periphrasis quoq. est, quod S. Matthæus refert de Christo, dicens. Aperiens os suum, docebat eos. Vnde Augustinus libro primo de sermone Domini in monte elicit binas explanationes perbellas, dicens. Ista circumlocutio fortassis ipsa mora commendat aliquanto longiorem futurum sermonem: nisi non vacet, quod tunc dictum est, APERIENS OS SVVM, quod ipse in Lege aperire solet ora prophetarum.

Matt. 5.

Matt. 5.

QVINTA sit METAPHORA, qua voces à proprio significato ad aliud transferuntur. Qualis est in verbis Christi apud Matthæum ad Apostolos dictis. Vos estis sal terra. Voluit enim dicere. Vt quemadmodum sal seruat carnes à corruptione, sic ipsi mundum præseruarent à corruptione peccati, vt exponit S. HILARIUS canone 4. Hic igitur, inquit, in omnem usum humani generis effectus, incorruptionem corporibus, quibus fuerit aspersus, impertit. Apostoli autem sunt rerum celestium prædicatores, Et aternitatis velut satores immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit,

conferentes. METAPHORA, quoque est in verbis prophetæ Amos cap. 5. dicentis. *LEORUGIET, quis non timebit?* Et S BERNARDVS sermone primo de resurrectione applicat ad Christum.

SEXTA est SIMILITUDO, quæ una res cum alia confertur, cuiusmodi est illa apud S. PETRUM. *Fratres sobrii estote, & Vigilate,* 1. cap. 5. *quia aduersarius vester diabolus tanquam LEORUGIENS circuit querens quem deuoret.* Et in Psalmis *Sicut ceruus desiderat ad fontes,* Psal. 42. *aquarum, ita desiderat anima mea ad te DEVS.* Differt similitudo à metaphora, quod sensus litteralis eius sit, quem verba demonstrant. Itaque illa S. Petri similitudo hunc sensum habet. Dæmonem haud secus circuire hominem, quam Leo domicilia bestiarum.

SEPTIMA sit PARABOLA, & est sermo confictus, & longus. quæ duplici conditione discrepat à similitudine: quia hæc semper est de re vera. verum enim est ceruum desiderare aquas: & potest esse breuis, vti est hæc. *Fulgebunt iusti sicut scintilla.* Sap. 3.

OCTAVA vocatur SYNECDOCHE, quando ex vna re alia significatur, siue maior, siue minor, hoc est, quando pars pro toto, vel contra accipitur. siue sit integrale, vti est
corpus

110 INSTRVCT. DE MODO

corpus ex membris compositum, siue essentialiale, vt est homo constans anima & corpore, siue totum genericum diuisum in suas species, vt animal in hominem, & brutum, siue vniuersale, quod diuiditur in particularia. Demus exempla. Primi, sit hoc dictum, vulgare. *Quot capita, tot sententia.* Secundi dictum B. Magdalenæ. *Tulerunt Dominum meum.* intelligebat enim corpus tantum, quod est pars essentialis hominis. Et illud S. Pauli. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.* Anima enim pro homine accipitur. Et illud. *Gratia Domini IESV CHRISTI cum spiritu vestro.* Omnes autem hæ loquendi formulæ circa hominem, inquit ORIGENES, libro 9. in epist. ad Romanos, institutæ sunt ad designandos varios eius status. *Interdum, inquit, per animam, interdum per carnem, interdum per Spiritum homo nominatur, sed cū à parte nobiliori nominandus est, quasi qui spirituali intelligi debeat, SPIRITVS dicitur quando ab inferiori, ANIMA. cum vero à deteriore nominatur, CARO dicitur.* Et allegat illud ex epistola ad Galatas. *Manifesta sunt opera carnis.* Et addit. *Fructus autem spiritus, id est, hominis spiritualis, & spiritu viuentis.* Eandem considerationem habet S. HIERONY-

MYS

Rom. 13.
Gal. 6.

Gal. 6.

Gal. 5.

MEDITANDI PARS II. III

M vs lib. 3. com in epist. ad Galatas, in verba
 exc. 6. ad Gal. paulo ante citata. *Fratres, in-*
quiens, nequaquam cum carne, nequaquam cū
anima, siue quia spirituales facti, caro & ani-
ma esse distitit, siue q̄ in principali ēt ea, qua
minora sunt, comprehenduntur. Anima. n. &
caro subiecta sunt spiritus. EXEMPLVM TOTIUS
 generici, quando p̄ specie accipitur, legitur
 Genesis cap. 3. vbi EVA appellatur M A T E R
Viuentium, quod est genus conueniens in
 omnes species, etiam animantium bruto-
 rum, plantarumq; pro eo, quod diceremur.
Mater hominum. Et contra accipi possunt
 verba illa 6. Genesis. *DELEBO hominē, quem*
creaui. pro, Delebo omnia animalia, nam
 paulo post subiicit. *Ab homine & q̄ ad ani-*
malia EXEMPLVM deniq; totius vniuersalis,
 positum loco particularis legitur apud Za-
 chariam. *Lanceis suis vulnerauerūt me.* Lan-
 ceis, pro lancea. vna enim tantum Christus
 fuit transfixus. Eodem modo loquitur &
 propheta in Psal. 2. *Astiterunt reges terra, &*
principes conuenerunt in vnum iudicare vo-
 lens solum Herodem, & Pilatum Præsidem,
 qui occasione mortis Christi amici facti
 sunt, cum ante se mutuo odissent.

AD HANC synecdochen pertinet & illa
 loquēdi formula, qua antecedētia ponūtur

Act. 1.

Pro consequentibus. vt quando B. Petrus in Locum Iudæ alium Apostolum substitui voluit. *Oportet, inquit, ex his viris, qui nobiscum sunt, in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus IESVS, incipiens à baptismo Ioannis, & usque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* ac si dixisset. Conuenit aliquem eligi, qui fuerit Christo familiaris, est enim familiaris conuersationis signum & effectus.

2. Thess.
c. 2.

POSTREMA Figura vocatur METONYMIA, id est, nominum commutatio, quæ fit inter ea quæ habent aliquam inter se affinitatem, vt habet causa cum effectu, & continens cum contento. Solet enim scriptura effectum appellare nomine suæ causæ, vel efficientis, vel formalis, vel finalis, vel etiam materialis. Exemplum efficientis est in verbis illis Apostoli. *spiritum nolite extinguere*, id est, gratiam, quæ est spiritus sancti effectus. Ex quo modo loquendi, potest homo colligere, quando homo peccando extinguit gratiam, eum non solum iniurium esse in illam qualitatem creatam supernaturalem: sed et, & præcipuè in spiritum sanctum eius auctorem: haud secus quàm Dauid fuit, qui cum in vitam Viræ. & honorem

Berth-

Berhsabee deliquisset, tamen veniam deprecando à Deo, dixit. *Tibi soli peccavi.*

CAUSÆ Materialis exemplum est in dicto B. PETRI ad claudum in actis Apostolorum. *Argentum & aurum non est mihi.* Act. 3.

pro, nulli mihi nummi sunt vel aurei vel argentei. V SVRPAT quoq, scriptura nomen effectus pro causa, vt apud Ieremiam. *Ascendit MORS per fenestras.* pro, ascendit peccatum. *MORS enim est peccati effectus, vt docet B. PAVLVS. Et per peccatum mors.* Rom. 5.

Eiusdem generis est Simeonis dictum ad B. Virginem. *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* vbi gladius ponitur pro dolore. Luc. 2.

QVOD ad alterum membrum attinet, vt contentum nomine continentis appelleretur, exemplum habemus in verbis Christi ad Phariseos dictis. *Va vobis, qui comeditis domos & iduarum.* vbi domos accipit pro facultatibus in iis contentis, vt sensus sit Phariseos omnes earum opes deuorasse. Sic intel- liget & illud dictum Domini ad S. Petrum. *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* hoc est, dolores, pœnas, acerbissimos cruciatus quos desidero sustinere in sacratissima passione, nec secus quam calicem pretioso liquore repletum vsque

H ad vlti-

ad ultimam guttam ebibere: & quidem instar eorum, qui cum calicem ebiberint, ob nimiam qua premuntur sitim, lambere non cessant calicem. Denique utitur quoque scriptura contento pro continente. unde dicit S. Ioannes. *Et mundus eum non cognovit.* hoc est, homines qui sunt in mundo.

Quenam iuvent ad S. Scripturarum intelligentiam.

C A P. V.

BREVITER hic recensebo præsidia, quæ S. Patres ad percipiendum litteralem scripturæ sensum vel necessaria, vel admodum utilia censuere Scribit B. AVGVSTINVS libro 2. de doct. Christ. cap. 31. ad cognoscendam verborum proprietatem imprimis iuuare peritiam Grammatices, non latinæ modo, sed etiam Græcæ & Hebrææ. secundario verò & Rethoricæ, ad intelligendas figuras supra dictas. Addit prodesse quoque Philosophiam, cuius beneficio intelliguntur naturæ, rerumque naturalium proprietates, quæ cognitio necessaria est ad intelligendas metaphoras. Denique & Theologiam, quia fidei mysteria, in ipsa scriptura inclusa accuratè exponit.

NEQ.